

Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse VII moodsa eesti kirjanduse seminar

Paul-Eerik Rummo „Lumevalgus... lumepimedus“

14. oktoobril 2016 algusega kell 11 Tallinnas, Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumiosakonnas Nõmmel Väikese Illimari 12.

Millalgi 1980. aastate alguses vestlesid Keele ja Kirjanduse Instituudi töötajad Rein Veidemann ja Maie Kalda Paul-Eerik Rummost: „Ühes hiljutises kollegiaalses mõttevahetuses 1960. aastate kirjanduse üle osutas Maie Kalda tähelepandavale sarnasusele või paralleelsusele P.-E. Rummo luule ja kogu toonase eesti kirjanduse ehk isegi kultuuri põhihoiakutes. Rummo luule oleks nagu nende hoiakute või õigemini hoiakute liikumise sadestumine, koondav peegel, kujundiline kvintessents. ... Sellest põhihoiakute liikumisest mainigem siis kuuekümnendaid alustava kosmilise avatuse suubumist „sisekosmosesse“ (P.-E. Rummo väljend) kümnendi lõpul, sotsiaalse problemaatika segunemist eksistentsiaalsega, kümnendi esimese poole lootuste õhkkonna asendumist kurbusega olemise vaevadest kümnendi teisel poolel, aga ka eriilmeliste annete programmilise ühtsuse hajumist määratusse mitmekesisusse.” (R. Veidemann, Kaks mõttekontsentrit Paul-Eerik Rummost [1982]. - Olla kriitik... Tallinn, 1986.)

Noor Rummo oli selleks ajaks juba kinnistunud maamärk eesti luuleloos, nii et võis kirjutada: „[1960. aastate luulekogudega] rajas Paul-Eerik monumendi, mis paistab kaugelt eesti lagedavõitu kirjandusmaastikul ja on olnud orientiiriks nii eakaaslastele kui ka järgnevale põlvkonnale.” (Joel Sang, Ikka Paul-Eerikust mõeldes. - Looming 1986 nr 3.) Eesti luuletõlgenduse maestro Karl Muru lisab, et Paul-Eerik Rummo „arendab oma loomingus edasi meie värsikultuuri iseloomulikemat osa. Iseasi on küll, kuidas seda väidet tõestada, sest välistunnused, millele on niisugusel puhul hõlpsaim ja vastuväitekindlaim toetuda, ei ole kuigi nähtaval ning võivad samas olla ka juhulised. ... Tõestamatagi tohiks olla selge, et rahvusliku luulekultuuri ühtesulatamine oma andega on Paul-Eerik Rummo rikkusi, ta loomingu kunstilise kandvuse tähtis eeldus.” (K. Muru, Paul-Eerik Rummo luule [1986]. - Luuleseletamine. Tartu, 2001.)

Tolle klassik-Rummo keskmeks on 1966 ilmunud luulekogu „Lumevalgus... lumepimedus” ning sellega samaaegselt kirjutatud luuletused, mis raamatus „Luulet 1960-1967” on koondatud tsüklisse „Läbi peo mul voolab puu”. Miks see luulekogu nii oluline oli, seda võib sõnastada näiteks nii: „Lumevalgus... lumepimedus” on luulekogu, milleta Rummot aastaid koormanud legendi on raske ette kujutada. Usun minagi, et see on jõuline ning terviklik teos, kuid lisaks on siin ka muid omadusi, mis legendi loomist hõlbustavad: isikliku traagika ja rahvusmütide tihe seotus, süntees klassikalise ja modernse luulekeele vahel, suured ja ülevad mõõtmed...” (Mart Velsker, Liikumine Paul-Eerik Rummo luules. - Looming 2002 nr 1.)

Kuid see püsiväärtuslik klassikustaatus oli ühtlasi eksklusiiivne, maakeeli väljalülitav, näiteks luuleuuendusest rääkides ütleb Tiit Hennoste: „Midagi hakkab muutuma juba nt Rummo „Lumevalguses...lumepimeduses” ja Kaplinski „Tolmust ja värvidest”-kogus. Kuid selge murrang tuleb alles seejärel. ... Igatahes läbib 60ndate teist poolt nii selge piir, et näiteks minu jaoks, kes ma hakkasin luulet tõsiselt lugema umbes 1970-71, oli Paul-Eerik juba klassika, kes kuulus eelmisse aega, minevikku.” (Tiit Hennoste, Hüppeid modernismi poole: eesti 20. sajandi kirjandusest Euroopa modernismi taustal. 18. loeng. Kodueesti modernism II: kolmas hüpe modernismi poole. - Vikerkaar 1996 nr 3.) Ja Hasso Krull lisab: „Vahest kõige olulisem paradoks Rummo toodangu juures: seda ei ole vaja periodiseerida. Tema kõige pöördelisem raamat on „Saatja aadress“, kuid enne seda oli ta kirjutanud valmis *peaaegu kogu oma loomingu*, kõik selle, mis *hoiab* teda klassikuna. „Saatja aadressile“ pole Rummo järgneva kolmekümne aasta jooksul kuigipalju lisanud, kuid see oli niivõrd oluline raamat, et lisada võisid juba teisedki. Mida ongi tehtud vähemalt üheksakümnendate aastate algusest peale - ilma seejuures Rummole viitamata, sest tema on ju klassik hoopis „Saatja aadressile“ eelnenud loomingu pärast.” (Hasso Krull, paradokside klassik. Paul-Eerik Rummo 60. - Keel ja Kirjandus 2002 nr 1.)

„Saatja aadress” jäi omal ajal ilmunud ning selle asemel Rummo kui luuletaja vaikus pikaks ajaks – see asjaolu on ilmselt veelgi kinnistanud tema monumentaalse valmisoleku muljet – mis küll korraks lõi kõikuma (nagu tollane retseptioon näitab), kui 1986 ilmusid „Ajapinde ajab” ning koondkogu „Oo, et sädemeid kiljuks mu hing”. Noor „Lumevalguse”-Rummo on jäänud omaette lõpetatud üksuseks. Nüüdseks on ta noorema kirjanduspõlvkonna jaoks ilmselt juba midagi, mis oli „vanasti”.

Ja kui „Lumevalgus” väljendab perfektselt midagi kuuekümnendatele eriliselt iseloomulikku, kas ei tähenda see kõik kokku ka seda, et kuuekümnendad ise on meie ees sulgunud, muutunud täisminevikuks? Kas ehk Rummo tollane luule ei viinud lõpule mitte ainult üht luulelaadi, vaid ammendas ka ajastu enda?

Raamatu „Lumevalgus... lumepimedus” ilmunisest möödub tänava 50 aastat. Sel puhul muudab Kirjanduskeskuse moodsa eesti kirjanduse seminar pisut ajastut ja žanri ning kutsub arutlema nii selle luulekogu kui ka tema konteksti üle.

Võimalikud vaatepunktid

- „Lumevalguse... lumepimeduse” suhted varasema traditsiooniga (nii eesti omaga kui välismaisega - rahvaluule, zen, Juhan Liiv, Alliksaar, Merilaas, Suits, Under, Visnapuu, Lepik, Alver, Dylan Thomas jne); luulekogu kui teatava luulelaadi lõpuleviimine eesti luules (millest kirjanduse ja luule käsitusest selline lõpuleviiduse võimalikkus tunnistust annab?); tema suhted järgneva luulega (nii Rummo enda kui teiste omaga);

- „Lumevalgus... lumepimedus” ajastu märgina; mida tähendavad kuuekümnendad eesti kirjanduses ja kultuuris, nähtuna läbi selle raamatu fookuse; luulekogu teatav suhestumine isamaalisusega; kas see luulekogu tänapäeval töötab üldse endiselt oma ajastu iseloomuliku

esindajana või on meie mentaliteedilooline pilt hoopis teisenenud; või on saabunud aeg, kus selle luulekogu saab tema ajastulisest kontekstist hoopis lahti haakida ja teda n-ö ajatusperspektiivis lugeda;

- „Lumevalgus... lumepimedus” vooluloolises fookuses;

- „Lumevalguse... lumepimeduse” retseptioonilugu;

- oodatud on ka lähilugevad tekstianalüüsid, nii üksikluuletustest, tsüklitest kui ka luulekogust kui tervikkompositsioonist.

Loomulikult on teretulnud ka käsitlused muude vaatenurkade alt, teemat ei pea piirama ainult selle luulekoguga (nt samaaegne tsükel „Läbi peo mul voolab puu” on „Lumevalguse” lähim paariline).

Valik teemakohast kirjandust (peale juba ülal viidatute)

* Uno Laht, Luulehanged, luulepimestus ja... lumelabidas. - Sirp ja Vasar 14. X 1966.

* Silvia Nagelmaa, Lumede üle ja ümber. - Edasi 13. XI 1966.

* Leili Iher, Luule, see ei tule tuulest. - Keel ja Kirjandus 1966 nr 12.

* Ilse Lehiste, Kahe uue luulekogu vormist ja sisust. - Mana 1968/33; taastrükk I. Lehiste raamatus „Keel kirjanduses” (Tartu, 2000).

* Ivar Ivask, Paul-Eerik Rummo luulemaailm. - Mana 1971/38; taastrükk I. Ivaski raamatus „Tähtede tähendust tunda” (Tartu, 2003).

* Rein Veidemann, Karje. Essee Paul-Eerik Rummo luulest. - Keel ja Kirjandus 1988 nr 9; taastrükk R. Veidemanni raamatus „Isiku tunnistus” (Tallinn, 2006).

* Hando Runnel, Eleegiad ankruhiivajale ehk Paul-Eerik 1500. - Looming 1992 nr 1; taastrükk H. Runneli raamatus „Jooksu pealt suudeldud” (Tartu, 1998).

* Toomas Liiv, Lootusrikas muraalsus. - Looming 1992 nr 1; Taastrükk T. Liivi raamatus „Tekst teeb oma töö” (Tallinn, 2012).

* Mart Velsker, Mis on kuuekümnendad eesti kirjanduses? - Looming 1999 nr 8.

* Marju Lauristin, Luuletaja ja vabadus. Uuesti Paul-Eerikut lugedes. - Looming 2002 nr 1.

* Aare Pilv, Lumised kuuekümnendad. - Sirp 1. III 2002.